Arjan

ONS MARKENBOEK

Gorssel, oktober 2004
22e jaargang, no. 4

ISSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Uitgave van de oudheidkundige vereniging De Elf Marken te Gorssel.

De vereniging is opgericht op 27 september 1983 en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel alsmede de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten".

BESTUUR

Voorzitter :	Mevr. W.J. Holtslag-Harkink, Blauwedijk 11 7218 BJ Almen tel 0575 432058
Secretaris :	W. van de Kamp, Lochemseweg 38 7214 RK Epse, tel 0575 493037
Penningmeester :	H.F. Bruil, Molenweg 22 7213 XG Gorssel, tel 0575 491822
Leden :	W.J. Besselink, Sleedoorn 11 7217 TL Harfsen, tel. 0573 431811 J. Nijenhuis, Wunderinklaan 3 7211 AG Eefde, tel 0575 515761 H. Pelgrum, Bakkersteeg 3 7218 BM Almen, tel 0575 431781 A.M. de Ruiter, Joppelaan 14 7213 AC Gorssel, tel 0575 492139 P. Staal, Teenkweg 3 7211 EV Eefde, tel. 0575 517623 Mevr. F. Woertman-Derks, du Tourweg 24 7214 AL Epse, tel. 0575 492021 Vacature
Erevoorzitter:	H.J. Jansen op de Haar, Eefde

REDACTIECOMMISSIE

Voorzitter :	A.M. de Ruiter, Joppelaan 14 7213 AC Gorssel, tel 0575 492139 email: capellenhof1@wanadoo.nl
Leden :	Mevr. A.M. Geerlink-van der Gang, Klembergerweg 15 7214 BK Epse, tel 0575-492183 email: geerlink@euronet.nl

ONS MARKENBOEK

22e jaargang, no. 4, oktober 2004

INHOUD

blz.

Mededelingen van het bestuur en de redactie 2

In memoriam Nico Kuik
door redactiecommissie 5

De Wippert
door werkgroep genealogie 6

Verslag van de midzomerwandeling rond Het Hulze en Het Elze op 21 juni 2004
door H.G. Pelgrum 10

Verslag stadswandeling Lochem op 10 juli 2004
door F. Woertman 20

Herinrichting Hoofdstad
door A.M. de Ruiter 23

Momento Mori zeventig jaar
door W. van de Kamp 25

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR EN DE REDACTIE

23 Juni 2004 was een droeve dag. Op die datum overleden twee van onze actieve leden, de heren Gert Hekkelman en Nico Kuik.

Gert heeft veel voor onze vereniging gedaan, was vraagbaak op "boerengebied" en hield lezingen en diapresentaties voor onze vereniging. Hij bezocht trouw onze vergaderingen en bijeenkomsten, hij kende als Gorsselnaar en hartstochtelijk paardenman vele mensen en had voor iedereen belangstelling.
Hij is ruim 77 jaar oud geworden.

Nico diende onze vereniging als redactielid, in het bijzonder verzorgde hij de contacten met en naar de drukker van ons verenigingsblad. Vanaf de oprichting van onze vereniging heeft hij die functie vervuld, in het begin samen met de heren A. Hoekstra en W. R. Muller. Hij was verder auteur van verschillende artikelen over met name Epse.
Nico is ruim 66 jaar oud geworden.

Onze vereniging De Elf Marken is hen veel dank verschuldigd en wij gedenken hen met respect.

De Week van de Geschiedenis

Van 30 oktober t/m 7 november 2004 wordt landelijk de week van de geschiedenis gehouden. Centraal zullen staan de diverse archieven. Op zaterdag 30 oktober zullen die open huis geven voor iedere geïnteresseerde. Zo ook het Stads- en Streekarchief (Spiegelstraat 13-17) te Zutphen. Van 12.00 tot 17.00 uur is dit archief geopend en biedt dan aan de bezoeker verschillende activiteiten.
Ook de historische verenigingen uit Brummen, Gorssel, Lochem, Vorden, Warnsveld en Zutphen zullen acte de presence geven.
Van harte aanbevolen!!!

Door overlijden, bedanken en ziekte gedwongen zoekt ons bestuur nieuwe bestuursleden in Harfsen/de Schoolt en Eefde.
Tevens wordt versterking voor onze redactiecommissie gezocht. Bij deze uitgave van Ons Markenboek heeft het oud-redactielid Henk Meedendorp ons zijn hulp aangeboden.

Wij hopen u tijdens onze jaarvergadering nieuwe functionarissen te kunnen presenteren.

Lezingen en dia avonden seizoen 2004/05

Epse: Hervormde Kerk, donderdag 21 oktober 2004
Mevrouw H. Marsman uit Lochem (voorzitter van het Historisch Genootschap Lochem-Laren-Barchem) en mevrouw Rozemarijn Daleman, Lochem, verzorgen onder auspiciën van het Waterschap Rijn en IJssel deze avond met een lezing waarin het waterschap en haar activiteiten centraal staan. Van waterschap tot rattenvanger!
Aanvang 20.00 uur.

Almen: Ons Huis, donderdag 11 november 2004
Alle verzamelde foto's voor het boek Almen ten voeten uit worden hier vertoond en van deskundig commentaar voorzien.
Aanvang 20.00 uur.

Eefde: Het Hart, donderdag 3 februari 2005
De heer J. Berends uit Doetinchem laat ons zien "Wasserburgen im Münsterland". Een prachtig verhaal met mooie beelden van net over de grens.
Aanvang 20.00 uur.

Gorssel: bijzaal van De Roskam, dinsdag 22 maart 2005
Voor de pauze hebben wij onze jaarlijkse ledenvergadering. Na de pauze, om omstreeks 20.00 uur, laat de heer H. Graaskamp uit Vorden ons in dialect genieten van zijn verhaal "Boeren over de grens".
Aanvang 19.30 uur.

Harfsen: Zaal Buitenlust, donderdag 14 april 2005
De heer J. Kreunen uit Hengelo Gld zal voor ons verhalen uit de oorlog vertellen. Hij zal dit doen aan de hand van diverse voorwerpen.
Aanvang 20.00 uur.

Wij hopen dat u alle lezingen bezoekt, wij heten u van harte welkom.

Artikel "Gevelstenen (14)" van de werkgroep genealogie in Ons Markenboek nr. 3 (22e jaargang, juli 2004, bladzijde 25 e.v.)

De heer H.J. Jansen op de Haar reageerde met een aanvulling op bovengenoemd artikel over "De Borchte". Wij laten een gedeelte van zijn reactie hieronder volgen.
".....komt de werkgroep terecht bij de boerderij De Borchte of Borchte, ook wel genoemd "Boershuis". Nu is het opmerkelijk dat het laatste jaar deze boerderij steeds in de belangstelling is gekomen onder genoemde namen, maar dat de oudste naam niet wordt genoemd. Hoewel de werkgroep in de geschiedenis is gedoken en zelfs teruggaat tot de elfde eeuw (1046 Eschede), meen ik te mogen opmerken dat we deze boerderij tegenkomen in de Verpondingsrekening van het jaar 1494 (belastingaanslag) als "Doedinck" of Doyinck". Als eigenaar wordt dan vermeld Gerrit van der Capellen te Zutphen.
De Verpondingslijst van het jaar 1646, dus ongeveer 150 jaar later, geeft ons beide namen, namelijk "De Borch" anders "Doedinck" genaamd. Het goed wordt dan aangeslagen voor Dlr 67-15-05 en Dlr 30.00.00 als landpacht. Als eigenaar wordt genoemd Steenbergen te Nijenbeek. Van 1652 tot 1682 wordt het op de Verpondingslijst genoemd als "De Borg(s)". Of deze "s" er wel bijhoort is niet zeker." Tot zover de aanvulling van de heer Jansen op de Haar.
Verder wil de redactiecommissie haar excuses aanbieden voor een onnauwkeurigheid die in het artikel over "De Borchte" is geslopen. Op bladzijde 28, achtste regel, wordt melding gemaakt van het huwelijk van Jan Tuitert met Frederika Willemina Scholten. Jan Tuitert was echter getrouwd met Gerritdina Johanna Schieven, met wie hij dertien kinderen kreeg.

Kopij voor het volgende nummer dient uiterlijk **maandag 29 november 2004** bij de redactiecommissie binnen te zijn (indien mogelijk met afbeelding).

IN MEMORIAM NICO KUIK

Redactiecommissie

Hoewel Nico al geruime tijd wist, dat hij ongeneeslijk ziek was, bleef hij tot het laatst enthousiast meewerken aan het tot stand komen van de afleveringen van Ons Markenboek.
Hij had er de laatste tijd, sinds zijn verhuizing naar zijn nieuwe woning in Epse, zelfs zoveel plezier in, dat hij samen met Mieke Geerlink begon aan een serie afleveringen over oud Epse.
Het was ook een beetje zijn Markenboek, want Nico heeft vanaf de oprichting in 1983 met destijds A. Hoekstra en W.R. Muller gedurende 21 jaar zijn steentje bijgedragen. Ook Henk Meedendorp heeft, als opvolger van de heer Müller, Nico gedurende zestien jaar als redactielid meegemaakt.
Doordat hij altijd in het drukkerijwezen werkzaam is geweest was hij een deskundige kracht, die zeker in de periode van de oprichting erg belangrijk was om de eerste nummers gestalte te geven.
Niet alleen als redactielid, ook als auteur werkte Nico mee aan "Ons Markenboek". In de achtste, negende en tiende editie schreef hij artikelen over Epse, onder andere over de herbergen "Het Posthoorntje" en "Het Spinnewiel". In de twintigste jaargang schreef hij, samen met Mieke Geerlink, een boeiend verhaal over onder andere de Hunneper landtol bij Epse. Dit jaar nog schreven zij samen over Epse in de vijftiende en zestiende eeuw, waarin onder meer "Het Hassink" aan de orde kwam. Veel uren bracht hij voor zijn onderzoeken door bij verschillende archieven, zowel in Arnhem als in Zutphen, maar voornamelijk in Deventer. Daartoe had hij zich het lezen van oud schrift eigen gemaakt.
Tijdens de samenstelling eind mei van het julinummer van dit jaar hebben wij niet aan hem kunnen merken dat zijn ziekte al zo ver was. Wij zijn dan ook bijzonder geschrokken toen wij in juni zijn overlijden vernamen.
Voor onze vereniging en de redactiecommissie was Nico altijd een fijn mens en een geweldige steun aan wie wij met respect terugdenken.

DE WIPPERT

Werkgroep genealogie

Wij gaan de hoofdbewoners van erve De Wippert in vroeger jaren tot heden belichten. Het huidige adres is: Wippert 3, Kring van Dorth.
De herberg is vernoemd naar de bijgelegen schipbrug (een wippert) over de Schipbeek. In 1753 behoorde voormelde herberg tot de bezittingen van het kasteel Dorth. In 1753 werd deze verpacht en werd later eigendom van de bewoner, Henricus Vincent. Zijn zoon nam de herberg over in 1769.
Op 22 september 1769 werd in Holten het huwelijk voltrokken van Albert Vincent "jm. soon van Hendrikus Vincent aan den Wippert onder Bathmen met Aleida Schutert, dogter van Jan Schutert onder Holten". In het begraafboek Bathmen zijn aantekeningen gemaakt dat Hendrikus Vincent op 20 oktober 1799 is overleden en aldaar begraven.
Of Albert Vincent en zijn vrouw Aleida Schutert op de Wippert hebben gewoond is ons niet duidelijk. In latere kohierlijsten kan men vinden dat in 1815 D.J. Schuiter als hoofdbewoner werd genoemd en in het overlijdensboek van de gemeente Gorssel dat op 24 juli 1821 op het erve de Wippert "in den ouderdom van 55 jaren is overleden Derk Jan Schuitert, Eheman van Jenneken Keijzer, van beroep geweest Kastelein, geboren in de gemeente Holten en zoon van Jan Schuitert en van Gerharda Weddeling, beiden overleden". Vervolgens: is "op 26 december 1847 overleden, in den ouderdom van 80 jaren op erve de Wippert, Jenneken Keijser, van beroep kasteleines, als weduwe van Derk Jan Schuitert en zijnde geboren in de gemeente Holten".
Voor het jaar 1851 heeft er een verandering van bewoning op de Wippert plaatsgevonden. En korte tijd treffen we J.W. Velderd als hoofdbewoner aan. Al in 1856 werd H.J. Kalfsterman genoemd; hierover is meer bekend. In Gorssel had op 21 augustus 1846 een huwelijksvoltrekking plaatsgevonden van: Hendrik Jan Kalfsterman, weduwnaar van Willemina Lubberta Bast, van beroep landbouwer, oud 30 jaren, geboren en wonende in deze gemeente, zoon van wijlen Harmen Kalfsterman en Petronella Groot Nagelvoort, beiden overleden, en Maria Velhorst, buiten beroep, oud 29 jaren, geboren en wonende in de gemeente Laren, dochter van wijlen Hendrik Velhorst en Eva Kalfsterman, beiden overleden onder Laren.
In 1856 werd H.J. Kalfsterman als hoofdbewoner in de personele

De boerderij De Wippert van de familie J.H. Brummelman is tijdens de bevrijding door oorlogsgeweld afgebrand en daarna als noodvoorziening ingericht voordat er nieuwbouw werd gepleegd.

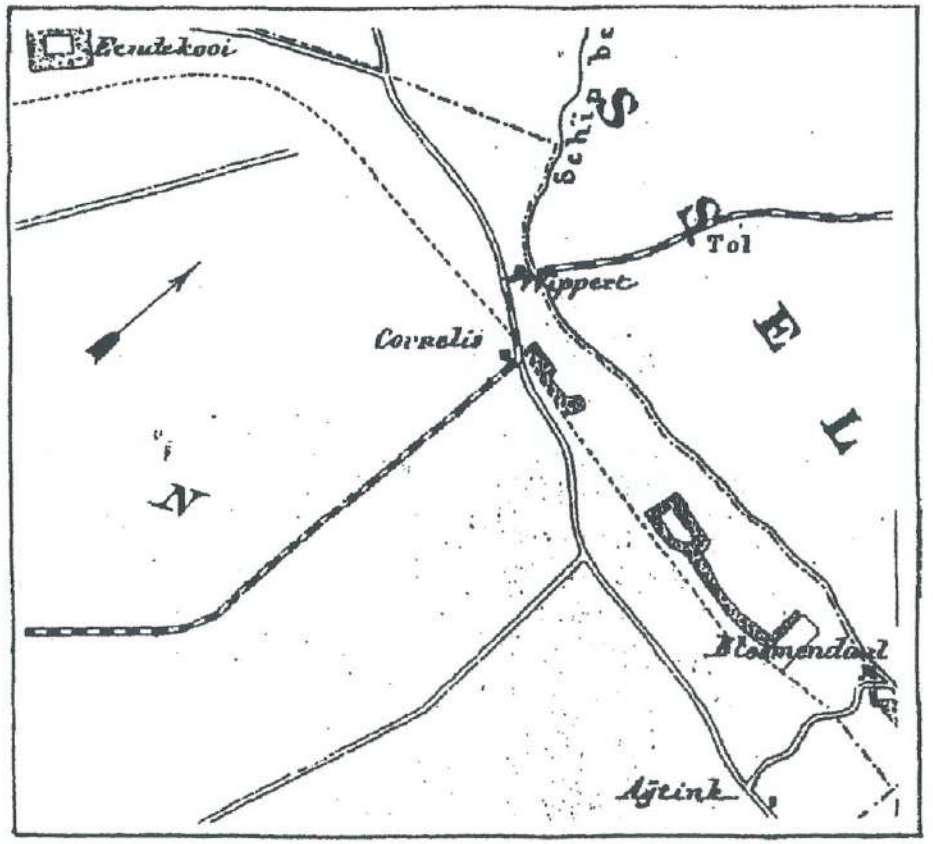

_·_·_·_·_·_	*grens met Overijssel*
- - - - - - - - - -	*gemeentegrens Gorssel*
_=_=_=_	*weg van Zutphen naar Holten*

Op deze plattegrond van 1860-1870 is duidelijk te zien dat de buurtschap de Wippert opgesloten is tussen de volgende gemeenten:

- links:	*Laren*
- boven:	*Bathmen*
- rechts:	*Holten*
- rechtsonder:	*Markelo*

belasting aangeslagen onder klasse 11, voor die tijd behoorlijk hoog. Het jaar 1861 ziet er voor De Wippert in het bevolkingsregister zo uit:
Hoofdbewoner: Hendrik Jan Kalfsterman, geboren op 4 november 1815 te Gorssel, gehuwd, van beroep landbouwer, overleden op 54-jarige leeftijd op 17 januari 1870. Zijn vrouw Maria Velhorst, geboren op 2 februari 1817 te Laren, overleden op 10 november 1871. Zijn zoon Harmanus, geboren op 11 december 1843 te Gorssel. Op 15 juni vertrokken naar Holten en aldaar getrouwd, van beroep akkerbouwer. Zijn dochter Willemina Everdina, geboren 6 juli 1849 te Gorssel, verhuist na het overlijden van haar ouders, mei 1872, naar Holten, met als beroep schoolleiding.
Opmerkelijk is het steeds komen en gaan van dienstpersoneel, zowel meiden als knechten.
In februari 1873 werd het gezin Willemsen ingeschreven: Willem Jan, geboren op 25 oktober 1832 te Zutphen en zijn vrouw Berendina Maria Klein Lebbink, geboren op 19 maart 1837, vervolgens zeven kinderen, waarvan de jongste vijf jaar en de oudste 18 jaar was. Verder broeder Gerrit Willemsen, geboren op 13 maart 1808 te Zutphen, en dienstknecht Willem Mennink, geboren 12 augustus 1844 te Hengelo. Het gezin Willemsen verhuist voor februari 1882 naar elders.
Op 22 februari 1882 is Hendrik Gerit Veltkamp hoofdbewoner, geboren op 25 augustus 1838 te Laren en overleden op 25 december 1913 op De Wippert in de ouderdom van 75 jaren, echtgenoot van Gerritdina Schutte, geboren op 2 september 1847 te Laren (G) en op 31 december 1942 overleden, in de leeftijd van 95 jaar, ook op De Wippert.
Inwonende schoonzoon Jan Hendrik Brummelman, geboren op 27 januari 1872 te Laren (G), van beroep landbouwer, werd de volgende hoofdbewoner; hij trouwde op 18 september 1903, op 31-jarige leeftijd, met Grada Johanna Veltkamp, 32 jaar oud, geboren op 7 augustus 1871 in de gemeente Laren, dochter van Hendrik Gerrit Veltkamp en Gerritdina Schutte.
In dat gezin werden twee kinderen geboren: dochter Gerritdina Hendrika, geboren op 4 juni 1904 en zoon Jan Hendrik, geboren op 12 december 1910. Deze zoon Jan Hendrik trouwde op 22-jarige leeftijd, op 15 september 1933 te Laren met Berendina Johanna Schutte, 28 jaar oud, geboren op 4 maart 1904 in Laren (Verwolde), dochter van Gerrit Jan Schutte, landbouwer op Damschutte. In dit gezin werden geen kinderen geboren.
De Tweede Wereldoorlog heeft bij de twee generaties Brummelman ook littekens nagelaten. Daarover meer in het volgende nummer van Ons Markenboek.

VERSLAG VAN DE MIDZOMERWANDELING ROND HET HULZE EN HET ELZE OP 21 JUNI 2004

H.G. Pelgrum

Met 28 mensen verzamelden we ons op maandagavond 21 juni 2004 bij de familie Dolman op Klein Hulze aan de Wagenvoortsdijk in Almen. De boerderij is sinds 1998 eigendom van de familie J.J. Dolman. De familie kocht deze boerderij in dat jaar van de Hervormde Kerk in Almen. De vorige bewoners Derk Jan van Voorst en zijn vrouw Geertruida Gardina Enzerink waren kinderloos gestorven. In hun testament hadden ze vastgelegd dat de boerderij na hun dood zou worden geschonken aan de Nederlandse Hervormde gemeente te Almen. Jan en Betsie Dolman hebben de boerderij verbouwd. In de bedrijfsgebouwen zijn nu landbouwwerktuigen en huishoudelijke gebruiksvoorwerpen uit grootmoeders tijd tentoongesteld. Na een bezichtiging van hun ouderwetse kruidentuin maakte de groep onder leiding van Henk Pelgrum een wandeling.

Op een grote plattegrond en met behulp van oude kaarten werd eerst uitgelegd hoe deze omgeving er ongeveer tweehonderd jaar geleden uitzag. Via de Wagenvoortsdijk kwamen we langs de vroegere bouwhuizen van Het Hulze en daarna langs boerderij Groot Hulze (familie Bieleman) en Gotink van het Elze op de plek waar tot 1945 landhuis Het Elze stond. Daarna staken we de spoorlijn over en liepen via de Hulzerdijk tussen boerderij De Poorte (familie Jimmink) en de Poorterschuur (familie Tichelman) door. De Poorterschuur heeft nog een achtergevel in vakwerkbouw. Verderop passeerden we in de zandweg de plaats waar tot rond 1960 in een punt van het bos het vroegere theeprieeltje van Het Elze stond. Later hadden de padvinders hier hun jeugdhonk. Een acacialaantje loopt hier weer via een onbewaakte spoorwegovergang naar Het Elze. Verderop, links van de zandweg, bezochten we het tamelijk onbekende familiebegraafplaatsje van de vroegere bewoners van Het Hulze. Bij de spoorwegovergang staken we de spoorlijn weer over en wandelden terug naar Klein Hulze, waar de koffie klaar stond.

Na afloop kon iedereen zijn herinneringen ophalen tijdens de rondleiding en uitleg in de museumboerderij van Jan en Betsie Dolman.

Het Hulze

Het landgoed Het Hulze is ontstaan uit een boerderij en zoals meestal is de oudste geschiedenis van het goed niet te achterhalen. In 1507 is er sprake van "Wed. Gerit Coninx guet ten Hulse gelege te Warnsfelt in Evede (=Eefde)" en in 1509 "Johan ten Hulse guet ten Hulse gelegen te Harfsen". In 1545 wordt het "Hulsekensgoed" genoemd.

In deze, zestiende, eeuw bestaat er een lijst van eigenaren, die zo ingewikkeld is dat het haast niet anders kan of er moeten naast elkaar meerdere eigenaren van een gedeelte zijn geweest.

Ook in de zeventiende eeuw verwisselde het goed regelmatig van eigenaar. In 1710 erfde Philips Ram, gehuwd met Helena Elisabeth van Westreenen, het Hulze. Vermoedelijk hebben zij, beide afkomstig uit gefortuneerde Utrechtse families, een landgoed laten aanleggen. In 1743 verkocht de weduwe Ram alles aan Jan Andreas van der Muelen, commies-generaal en ontvanger-generaal der Verenigde Nederlanden en gecommitteerde raad ter Admiraliteit te Amsterdam. Hij kwam uit een welgestelde familie met veel belangen in West-Indië. Zijn vrouw Charlotte de Geer was een telg uit een bekend geslacht van wapen- en kanonnenfabrikanten, bankiers en eigenaren van koper- en ijzermijnen in Zweden. Het echtpaar was dus "puissant rijk", zoals dat toen heette en zij zullen Het Hulze de barokke tuinaanleg hebben gegeven, zoals we die van oude kaarten kennen. De aanleg toonde veel overeenkomst met die van het naburige De Voorst.

Bij een wandeling door deze omgeving zijn nog allerlei overblijfselen van het vroegere landgoed te ontdekken.

Het landgoed had, evenals De Voorst, een oprijlaan, die georiënteerd was op de kerktoren van Almen. Helaas is de oprijlaan, die drie kilometer lang was, in de loop der jaren onderbroken door de aanleg van zowel de spoorlijn Zutphen-Enschede als die van het Twentekanaal, maar nog wel in het landschap te herkennen. Toen in 1966 de huidige Wagenvoortsdijk als verharde weg werd aangelegd is de spoorwegovergang, waarover de vroegere oprijlaan liep, verdwenen. Daarmee verdween ook een stuk van de vroegere weg van het Hulze naar Almen.

Aan de Binnenweg in Almen, schuin tegenover de voormalige timmerschuur van Wensink, stond tot in 2003 nog het bord Hulzerdiekske. Hier was het einde van de oprijlaan. Jammer genoeg is na de windhoos in juni 2003 het bord eerst opzij gezet en daarna verdwenen. Hopelijk komt het nog weer op de oude plaats terug of komt er een nieuw bord.

De oprijlaan zette zich aan de achterzijde van het landhuis voort

Reconstructie van de aanleg omstreeks 1800. Duidelijk is te zien, dat gestreefd is naar symmetrie, doch dat men daarin niet geslaagd is. Dit is waarschijnlijk veroorzaakt door de verre van ideale afmetingen van de percelen. Met enig kunst- en vliegwerk heeft men er iets van gemaakt, zij het dan, dat een lanenvierkant de Eefdese beek op twee plaatsen moest kruisen. Vermoedelijk is de aanleg nimmer geheel gereed gekomen, gezien het omvolooid gebleven gedeelte rechts van de oprijlaan. Op de kruisingspunten van de aangelegde parterres de broderie hebben wellicht tuinbeelden of zonnewijzers gestaan. De twee cirkels linksonder, tegenover het bosje met de begraafplaats, zullen goudvissenkommen geweest zijn. De lege vakken waren mogelijk met akkermaalshout bepoot.

als een grand-canal met een lengte van 250 meter. Dit was al in 1865 gedempt. Bij nat weer staan nog steeds op deze plaats het eerst plassen water. De overige grachten zijn in 1935 voor het grootste deel in werkverschaffing gedempt. Alleen om het perceel van het linker bouwhuis zijn de grachten nog gedeeltelijk aanwezig. Langs dit huis liep tot 1960 nog een pad in de richting van de spoorlijn, een overblijfsel van een vroegere dwarsas.

De oprijlaan werd zelf gekruist door een aantal dwarsassen, waarvan de Wagenvoortsdijk er één is. Bij Klein Hulze en langs de gracht staan nog oude beukenbomen, die in twee rijen langs deze dwarsas zijn geplant.

Tussen de lanen bevond zich een aantal parterres, perken van geschoren buxus- of ligusterhaagjes en bloemperken. Het tamelijk eenvoudige huis stak hiertegen wat armelijk af.

Van der Muelen rondde zijn bezit af door de boerderij Klein Hulze te kopen van Arnold Willem Tyman van Lintelo.

De oudste zoon Jan Carel van der Muelen, die heer van Bleijenburg en burgemeester van Zutphen was, erfde Het Hulze in 1760. Hij was getrouwd met Charlotte Hedwich Ulrica de Malapert. Het kerkhofje aan de Hulzerdijk werd door hem aangelegd.

Op zijn beurt liet hij het landgoed na aan zijn tweede zoon Jan André van der Muelen, echtgenoot van Johanna Elisabeth Cornelia barones van Keppel tot de Woolbeek uit Laren (Gld). Hun huwelijk bleef kinderloos.

Na hun dood werd in 1849 Het Hulze, ongeveer 106 hectare groot, in percelen geveild. De veiling betekent niet het einde van het landgoed. Slechts een perceel heide van drie bunder, 84 roeden werd gekocht door Jhr. mr. Pieter Nicolaas Quarles van Ufford van het naburige Elze. De overige percelen werden als geldbelegging gekocht door Arend baron Van der Borch van Vorden, wonende op kasteel Verwolde. Hij handelde voor rekening van de mannelijke nakomelingen van wijlen Allard Philip Reinier Carel van der Borch van Verwolde.

Perceel 1 bestond uit het herenhuis (kapitaal en voor zomer- en winterverblijf geschikt), stal en koetshuis, tuinmanswoning, washuis en schuur, voorts tuinen, boomgaard, grachten, bos bouw- en weiland etcetera, samen groot 29 bunder, 3 roeden en 40 ellen.

Land kopen voor belegging betekende in die tijd het zo voordelig mogelijk verpachten van grond. Plaats voor siertuinen is er dan ook niet veel meer, tenzij het herenhuis verhuurd kan worden.

Op zeker moment wilde de familie Van der Borch wel van Het Hulze af. Daarom werd het op 19 juli 1871 publiek geveild in 22 percelen. Bij deze veiling viel het landgoed geheel uiteen.

Het eerste perceel, bestaande uit het landhuis met naaste omgeving, groot 5.52.30 hectare, werd gekocht door de meester metselaar Hermanus Revelman te Zutphen. Hij sloopte het landhuis en verkocht de bomen. Het was niet het enige landhuis dat hij had laten afbreken. Bovendien was hij niet de enige. In de negentiende eeuw zijn talloze landhuizen afgebroken. De beide bouwhuizen bleven gespaard.
Boerderij Groot Hulze werd voor 8750 gulden gekocht door pachter Harmen Groot Hulse.
Boerderij Klein Hulze, gepacht door Gerrit Brummelman, werd voor 6190 gulden gekocht door Gerardus ter Meulen. Deze verpachtte de plaats aan Egbert Enzerink, die de boerderij enkele jaren later kocht.
Op 21 maart 1890 verkocht Revelman het landgoed Het Hulze aan de heer Laurens Evekink, grondeigenaar, die woonde op het naburige landhuis Het Elze. Het Hulze was toen 9.52.63 hectare groot en bracht 7500 gulden op.
Het Hulze zou maar drie jaar bij Het Elze horen. Na de dood van L. Evekink deden zijn erfgenamen Het Hulze op 27 juni 1893 van de hand. De acte passeerde bij dezelfde notaris Ambrosius Steenlack te Zutphen. De landbouwer J.W. Menkveld uit Vorden werd, samen met zijn zuster, voor 6200 gulden de nieuwe eigenaar. Dit is bijna 20% minder dan drie jaar daarvoor. Speelde de landbouwcrisis aan het eind van de negentiende eeuw hier een rol of waren de beide bouwhuizen verwaarloosd? Menkveld liet zijn bezit na aan zijn nicht Margaretha Alberta Uenk, dochter van zijn zuster A. Uenk-Menkveld. Zij was getrouwd met Hendrik Pelgrum uit Warken. Hun achterkleinzoon Willem Arnold (Wilco) Pelgrum is nu boer op Het Hulze.
Het linker bouwhuis, een daglonersplaatsje, werd jarenlang verhuurd. In 1954 is de poortdeur van dit huis vervangen door een raam. In 1967 werd het gekocht door de bewoner W.H. Westendorp. Sinds kort woont hier zijn zoon Herman Westendorp met zijn gezin.
In het boek Almen Ten Voeten Uit staat een veel uitgebreider artikel over dit voormalige landgoed, waarvan de bewoners van grote invloed zijn geweest in de omgeving van Zutphen. In de omgeving van Het Hulze bezaten zij volgens de kadastrale atlas van 1832 een oppervlakte van 212 hectare grond. Het hele gebied dat in grote lijnen ligt tussen de Almenseweg en de Harfsensesteeg was in dat jaar eigendom van drie zonen van Jan Carel van der Muelen. Jan André was eigenaar van het landhuis met de bouwhuizen rondom Het Hulze, Groot Hulze en Klein Hulze. Louis Rudolf

bezat het gebied ten noorden van de Eefdese beek met de boerderij Stokhaar. Willem was eigenaar van het zuidelijke gedeelte met de boerderijen Beusekamp, Beumersplaats (Kornegoor) en Waldhoorn.
Op het kerkhof, dat vanaf de Hulzerdijk via een beukenlaantje is te bereiken, zijn alle hier genoemde familieleden van de stichter van het privé kerkhofje begraven.Waarom Jan Carel van der Muelen dit in 1791 heeft aangelegd is niet bekend. In de grafkelder onder het koor van de Almense kerk waren in 1779 en 1782 twee kleine kinderen van hem bijgezet. Het kerkhofje is één der oudste in Nederland. De graven van de Stichter Jan Carel van der Muelen en zijn echtgenote, Charlotte Hedwig Ulrica de Malapert worden aangegeven door een staande zerk. Op de steen is het volgende gedicht aangebracht:

RUST ZACHT, O ASCH van HEN, DOOR
WIEN WY 'T LICHT GENOTEN
WIEN tot ONS Waar GELUK, GEEN ZORG
OOIT HEEFT verDROTEN
RUST DIERBRE OUDREN, RUST van Uw
DEUGDZAAM ZORGEN
RUST in DIT STIL VERBLIJF tot AAN
Den JONGSTEN MORGEN

Het Elze
Over Het Elze is nooit een uitgebreid artikel geschreven. Uit gesprekken met Jan Harenberg uit Zutphen en navraag bij de familie Gotink, die al heel lang bij het voormalige landhuis woont heb ik enkele gegevens verzameld.
Al in 1470 werd Het Elze genoemd. Eigenaar was Gerrit van Kervenheim.
In 1583 was het in bezit van Willem op ten Noort. Samen met zijn vrouw had hij een aandeel in Het Ilmerdinck in Eefde en in Het Elze te Eefde.
Op 21 augustus 1799 kwam het goed in bezit van Jhr. Gerard Willem van Lamsweerde, die getrouwd was met Cornelia van Dorth. Ze zullen het landhuis wel verhuurd hebben, want uit gemeentelijke gegevens duiken telkens andere namen van bewoners op.
Volgens de kadastrale atlas uit 1832 was Van Lamsweerde ook eigenaar van de boerderijen de Poorte en de Kleine Poorte (andere naam voor Poorterschuur) De Voort.

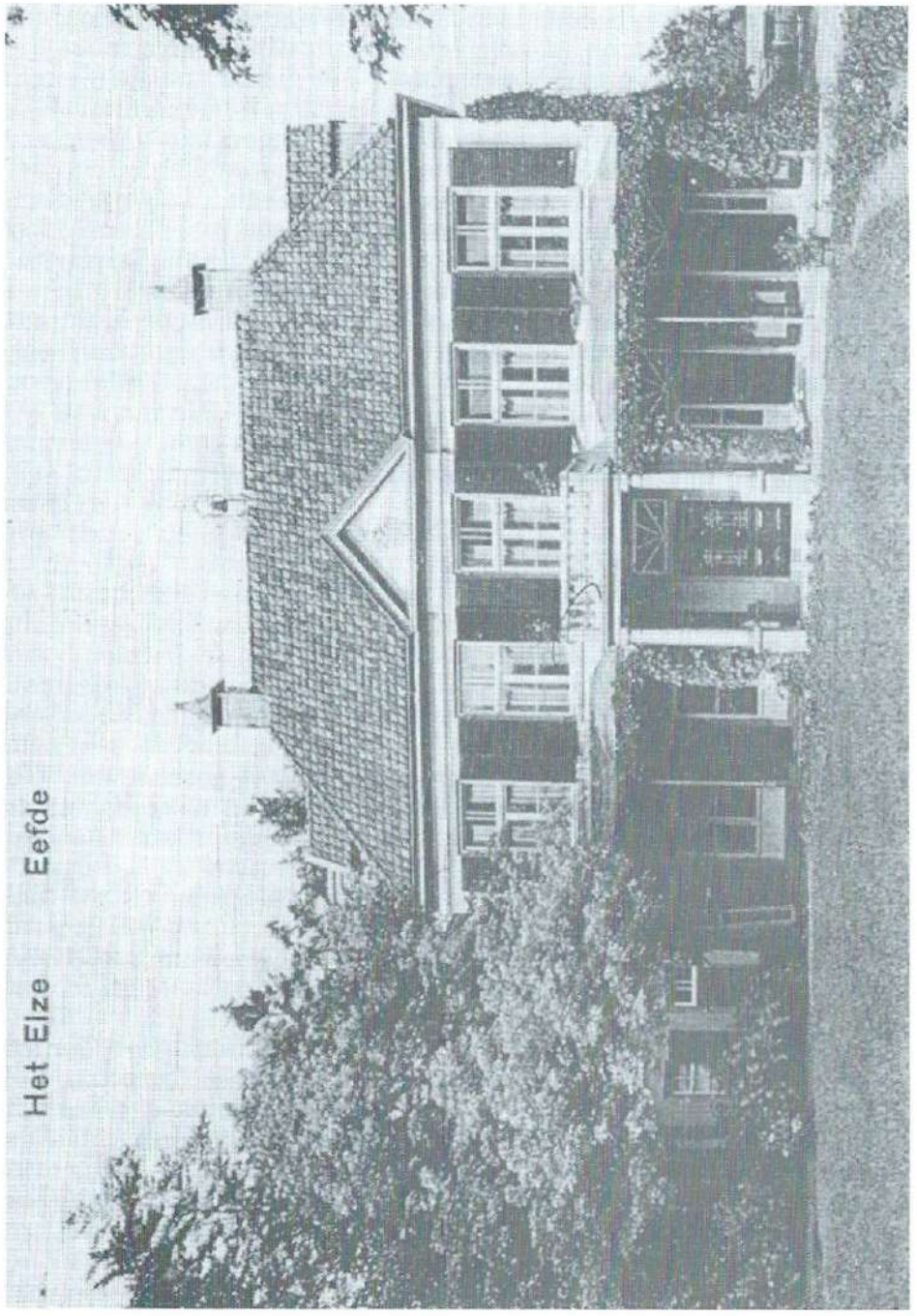

Nadat hij in 1837 was overleden werd Het Elze verkocht. Ook de boerderij De Voort, die naast het landgoed aan de Elzerdijk ligt, werd toen verkocht. Vanaf 1840 was Jhr. mr. Pieter Nicolaas Quarles van Ufford, rechter te Zutphen, eigenaar.
Meester Heuvel beschrijft in zijn prachtige boek Oud-Achterhoeks Boerenleven wat hij rond 1880 ziet als hij van Zutphen via het oude Harfsen met paard en wagen naar Laren terugrijdt. In Eefde liggen vriendelijke buitentjes en verder het landgoed Het Elze, met het witte kasteel, waar Karel V zou hebben overnacht. Eenzaam te midden van grachten zien we nog het bouwhuis van het verdwenen kasteel Het Hulze in Harfsen en aan de spoorbaan een kerkhofje van de familie die daar woonde.
Rond 1889 kwam Laurens Evekink, geboren te Zutphen, naar het landhuis. Volgens het bevolkingsregister zijn er voor die tijd een tijdlang geen bewoners geweest. Alleen personeel voor de tuin stond ingeschreven.
Laurens was zojuist getrouwd met Jacoba Evekink. Een half jaar na de geboorte van zijn eerste kind overleed hij. De jonge weduwe Evekink en haar dochtertje gingen in Zutphen wonen.
Na de dood van Laurens Evekink werd op 27 juni 1893 een verkoop gehouden van de landerijen van Het Elze. Zoals eerder vermeld werd Het Hulze weer verkocht. Uit de acte blijkt dat de Poorte, de Poorterschuur en het Stokhaar bij Het Elze hoorden. Er werd ook een manege op het Elze vermeld. Bij de verkoop bleef het grootste gedeelte in eerste instantie in handen van een familielid, Geertruida Evekink.
Ook een gedeelte van de Gorsselse heide behoorde bij Het Elze. Toen de Staat der Nederlanden in juni van dat jaar 98,65 hectare grond in de gemeente Gorssel kocht, bleek een derde gedeelte hiervan eigendom te zijn van Jacoba Evekink, weduwe van Laurens Evekink, en van haar dochter Anna Evekink.
Het huis op Elzerdijk 50, waar de familie Klein Bleumink al enkele generaties woont, heet Klein Elze. Het ligt net naast de Gorsselse heide. Het is niet bekend of het ooit bij Het Elze heeft gehoord.
In de jaren daarna is veel grond verkocht. Het Stokhaar werd door Maalderink gekocht. De Poorte en Poorterschuur kwamen in handen van de Grote en Kleine Sint Antonie Broederschap te Zutphen.
Het Elze werd in 1898 gekocht door Dr. A.W. Monnik, huisarts te Vorden. Het huis werd in deze jaren bewoond door de familie Merkus. Daarna woonden hier de gezusters Calkoen van 1905 tot 1909. Ze hadden een aantal jaren daarvoor villa de Rozenhof in Almen laten bouwen.

In 1918 kwam mr. Adriaan Frans Cornelis Hupkens van der Elst, rechter te Zutphen als bewoner. Het is niet bekend of hij Het Elze ook gekocht heeft. Ook zijn zoon woonde enkele jaren bij hen in. Later verhuisde deze zoon, die bankdirecteur in Zutphen was, naar villa Dennenbosch in het centrum van Eefde.
Aan het einde van de jaren twintig werd het landgoed aangekocht door Jhr. mr. Wouter Everhard van Weede. Hij kwam hier in 1929, samen met zijn vrouw Jkvr. Sophia Wilhelmina van Heeckeren van Kell en drie kinderen wonen.
Bij de bevrijding is Het Elze op 5 april 1945 door de Canadezen in brand gestoken, doordat de Duitsers er hevig verzet boden. Het landhuis is niet meer herbouwd. De familie Van Weede is later op kasteel Bingerden in Angerlo, dat ook eigendom van hen was, gaan wonen. Een prachtige oude bruine beuk, die links van de oprit voor het huis stond, heeft de brand overleefd. Aan de stam van deze boom is de schade door de hevige brand uit 1945 nog steeds te zien.
Waarom Het Elze niet weer is opgebouwd is niet precies duidelijk. Het schijnt te maken te hebben met de herstelbetalingen die na de oorlog werden uitgekeerd. Omdat ook andere landhuizen van de familie Van Weede waren beschadigd, is het geld voor Het Elze voor de andere huizen gebruikt.
Bij Het Elze behoorden twee woningen. Een kleine boerderij, waar sinds 1910 de familie Gotink woonde. Deze is ook afgebrand. Ze stond dichtbij het landhuis. Nadat eerst een noodwoning voor hen is gebouwd, konden ze in 1950 verhuizen naar de nieuwe boerderij die aan de andere kant van het zandweggetje naar Groot Hulze ligt. Verder was er de tuinmanswoning, waarin achtereenvolgens de families Van Zeyts, Pasman en Meerbeek woonden. Nog steeds staat er de schuur waar Meerbeek het laatst heeft gewoond. Om de tuin stond een tuinmuur. Deze is in de loop der jaren geleidelijk verdwenen.
Van der Boom uit Brabant heeft later het Elzerbos gekocht van Van Weede. Het bos is nu eigendom van Dr. P.H.G.E. Strens, orthopedisch arts te Zutphen en wonende op Huis ter Beek in Eefde.
Het stuk grond, waar nog lang restanten van de kelders van Het Elze te zien waren, is eigendom van Albert Aalderink, die woont aan de Elzerdijk.
In het bos is nog een gedeelte van de gracht aanwezig, die voor de oorlog door twee sloten in verbinding stond met de Eefdese beek.Veel Eefdenaren herinneren zich nog de bijeenkomsten die in de zomer vanuit jeugdverenigingen in het Elzerbos werden gehouden. Nu zou dat niet meer mogelijk zijn, want in de loop der jaren is het bos dichtgegroeid. Ook de tennisbanen waren nog lang te vinden.

Komend vanaf de spoorwegovergang in de Elzerdijk ziet men de vroegere oprijlaan. Bijna aan het eind van deze laan bij de oude bruine beuk heeft Ab Aalderink de twee zuilen neergezet, die vroeger voor de ingang van Het Elze stonden.

Noot redactie:
In Ons Markenboek, 11e jaargang, nr. 1, blz. 22 verscheen een eerder artikel over Het Hulze, geschreven door de heer G.J. ter Mull.

VERSLAG STADSWANDELING LOCHEM OP 10 JULI 2004

F. Woertman

Zaterdagmiddag 10 juli 2004 verzamelde zich een groep leden van de Elf Marken voor het VVV-gebouw aan de Tramstraat in Lochem voor een stadswandeling, onder leiding van de heer Middag. Hij vertelde enthousiast en met veel verve over Lochem en haar geschiedenis.
Eerst een beknopt overzicht van de geschiedenis van Lochem.
Graaf Otto II van Gelre verleende op 9 juli 1233 de "villa Locheym" zekere vrijheid (stadsrechten). De Lochemer stadsbrief is bewaard gebleven en berust in het gemeentearchief.
Lochem is eeuwenlang een vestingstad geweest. Het stratenpatroon binnen de grachtengordel is sinds de Middeleeuwen nauwelijks gewijzigd. Op de oudste kaarten die er van de stad bestaan staat Lochem aangegeven als een ommuurde stad, omgeven door maar liefst twee grachten.
De stad had drie poorten: de Molenpoort, de Walderpoort en de Smeepoort. De Molenpoort is omstreeks 1800 afgebroken. De twee andere poorten waren toen al verdwenen. De drie namen van de poorten zijn nog terug te vinden in de straatnamen. In 1842 werden de ophaalbruggen vervangen door stenen bruggen. Daarmee was het laatste overblijfsel van de vestig Lochem gevallen.
Lochems meest prominente inwoner is Poorters Jan geweest. In 1590 - het is de tijd van de Tachtigjarige Oorlog - probeerden Spaanse soldaten Lochem te veroveren, door een list die doet denken aan het paard van Troje of het turfschip van Breda. Drie hooiwagens, begeleid door mannen met hooivorken, naderden de stad. De eerste wagen werd doorgelaten.
Jan, de zoon van de poortwachter, wilde voor eigen gebruik wat hooi van de wagen plukken. Dit was een oud recht, aan de burgers van Lochem voorbehouden, zolang als een hooiwagen onder een van de poorten reed. Jan merkte toen dat er soldaten onder het hooi verstopt zaten en riep: "Verraad, verraad!". Door snel ingrijpen bleef Lochem behouden. Een standbeeld van deze moedige hooiplukker staat op de Markt.
Middeleeuwse monumenten zijn schaars in Lochem. De stad werd op 6 april 1615 getroffen door een felle brand, waarbij praktisch de gehele stad in vlammen opging. Bijna alle gebouwen in de binnenstad, uitgezonderd de St. Gudulakerk, dateren dan ook van na die tijd.

Met de rondleiding zijn we wat langer in de Gudulakerk geweest. Vermoedelijk stond er rond 900 op deze plaats al een houten kerkje, dat omstreeks het jaar 1000 werd vervangen door een stenen zaalkerk. In de twaalfde eeuw werd een tufstenen basiliek met westtoren gebouwd. De huidige hallenkerk is ontstaan uit de vergroting van de veertiende-eeuwse kruisbasiliek, waarvan grote delen in het huidige gebouw bewaard zijn gebleven. De toren werd vanaf 1478 opgetrokken. In de kerk bevinden zich muurschilderingen uit de vijftiende en zestiende eeuw. In de zomermaanden kan men op marktdagen, woensdagochtend, genieten van beiaardklanken en orgelconcerten. De kerk is dan open.
Buiten de kerk aan de rechterzijde, tamelijk onderaan in de steunbeer, bevindt zich de zogenaamde peststeen. De Lochemers meenden dat het schraapsel van deze steen als medicijn diende tegen de pest. Zo te zien is er wel gebruik van gemaakt.
Bij de grote brand van 1615 ging ook het stadhuis in vlammen op. In 1643 werd begonnen met de nieuwbouw. Er volgden nog wat verbouwingen en een restauratie in 1898. De prachtige oude ingangsdeur geeft toegang tot de trouwzaal. Het gebouw heeft een voorname uitstraling.
Zo zijn we door Lochem gewandeld. Een verkeersweg (Graaf Ottoweg) is in de jaren dertig in de plaats gekomen van de oude stadsgracht, die tot dan toe de stad geheel omringde.
Lochem bezit nog een aantal vakwerkhuizen. Het oudste huis staat in het Kerksteegje. Het dateert uit 1621, dus van na de grote brand. Het Bleekhuisje, ook vakwerkbouw, is in 1992 door de gemeente volledig gerestaureerd. Vlakbij ligt de kruidentuin "de Bleike", een educatieve tuin.
Ook een monument is het sociëteitsgebouw "De Eendracht", daterend uit 1840. Het is nog steeds in gebruik als herensociëteit. Het is, met onder andere de Gudulakerk, het stadhuis, het raadhuis, de synagoge, het Saksisch monument en het bleekhuisje een rijksmonument.
Schuin tegenover de sociëteit staat het kanon. Het is eind negentiende eeuw bij het uitbaggeren van de gracht ontdekt en met veel moeite op de wal gebracht.
Aan de Westerwal langs de oude stadsgracht vallen direct de historische huisjes op. Hier ligt ook de synagoge. Lochem had voor de Tweede Wereldoorlog veel joodse ingezetenen. De synagoge heeft tot 1941 als zodanig dienst gedaan. Vooral de ingang, het vrouwenbalkon en het zinken plafond zijn bezienswaardigheden. Er worden in de zomermaanden tentoonstellingen georganiseerd.

Zo is Lochem met zijn grachten, oude stadswallen en eeuwenoude walbomen een stadje met allure.
Dit was een greep uit wat er te zien is en wat we gezien hebben.
Er is nog veel meer: een bezoek en wandeling waard.

De Hooiplukkers van Lochem

Het plukken van hooi van hooiwagens die op weg waren naar Lochem, is min of meer een verworven recht uit vervlogen dagen, ingesteld door rovers. Zodoende plukten zij aardig wat hooi bij elkaar, waarschijnlijk voor eigen gebruik. Dit zogenaamde plukken bleek later een keer de redding te zijn geweest voor Lochem ten einde van de Spaanse overheersing. Eén van de rovers stond weer op zijn manier hooi te plukken, toen hij eerst een laars en later de rest van het lichaam van een Spaanse soldaat aantrof, die op de Troje-manier Lochem naar binnen wilde. Deze valstrik ging dus niet door, want na het rondbazuinen van dit verraad, werden de poorten van Lochem gesloten.

HERINRICHTING HOOFDSTRAAT

A.M. de Ruiter

Het is niet de eerste keer dat in de Hoofdstraat van Gorssel ingrijpende veranderingen plaatsvinden die veel stof doen opwaaien.
In de Zutphense Courant van 29 mei 1966 komen wij het volgende verhaal tegen.

"Oppositie tegen omhakken boom in dorp Gorssel
Er is nu een open plaats gekomen. Een verbetering voor het verkeer, zegt wethouder J.W. van de Tol van Openbare Werken. Dit is een zwarte bladzijde in de annalen van Gorssel, zeggen veel inwoners van het dorp.Wat is er aan de hand?
Aan de Hoofdstraat in Gorssel stond tot voor kort pal tegenover hotel "De Roskam" een naar schatting vierhonderd jaar oude lindeboom, een boom (twaalf meter hoog) met een rijke historie. Vorige week is de reus echter omgehakt.
In vroeger jaren werden er vergaderingen onder de lommerrijke kruin gehouden. De soldaten van Napoleon hebben er omstreeks 1800 nog onder gebivakkeerd. In het Nederlandsche Tuinbouwblad Semper Virens van 1903 staat over de boom het volgende te lezen: "toen de kozakken hier waren, hielden zij daaronder hun vrijheidsdans en verbrandden er hunne geweren onder." De grootte van deze sinds 1720 in bezit van de familie Van der Meij zijnde linde -"waaronder het volk vergaderde"- bedroeg toen "van de bodem tot aanvang kruin vier meter, de omtrek 8.30 meter". In 1930 begon de linde aan een inwendige ziekte te lijden, waarvan hij genezen werd toen men de stam met cement had opgevuld. De dagjesmensen uit Deventer en Zutphen vonden er in de negentiende eeuw een schaduwrijke pleisterplaats onder, de velocipedes tegen de stam geplaatst. Dinsdag om precies 12.26 sneuvelde de linde. Hij bleek niet opgewassen tegen de vier uur durende werkzaamheden van vier gemeentewerklieden die hem omhakten. De restanten van de eens zo glorieuze boom liggen nu op de mestvaalt in Harfsen. De met het karwei belaste gemeentearbeiders hadden de moeilijkste werkdag van hun leven omdat ze allesbehalve bemoedigende woorden van toeschouwers moesten slikken. Dit alles onder wakend oog van enkele politieagenten, "aanwezig om het verkeer in goede banen te leiden."
Wethouder van de Tol: "De hele Hoofdstraat wordt op het ogenblik geasfalteerd en tot 7 meter verbreed. Als de boom was blijven

staan was de gevaarlijke hals van vier meter gebleven. Bovendien was de kruin van de boom te laag. Het college van b. en w. heeft het besluit de boom om te hakken met bloedend hart genomen. De boom had zijn langste tijd echter wel gehad." Gorssel heeft weer iets van zijn dorpse karakter verloren. Deze grote stadallures waren nergens voor nodig. Er loopt een grote autoweg buiten het dorp om. "Het hart van Gorssel is geschonden", vinden veel ouderen (maar ook jongere) inwoners van Gorssel."

Bron: Zutphens Dagblad

MEMENTO MORI ZEVENTIG JAAR

W. van de Kamp

Memento Mori

"Teggenstriedig liek't de wald:
De Dood röp an 't Leven halt,
En toch kan 't Léven neet bestaon,
A's neet de Dood er naost kump gaon. "

"Op 1 oktober 1934 werd in Gorssel door de Kerkvoogdij der Nederlands Hervormde Kerk een begrafenisonderneming gesticht, die tevens door haar wordt beheerd. Zij draagt de naam: Begrafenisonderneming "Memento Mori" en is gevestigd in de gemeente Gorssel.
Zij stelt zich ten doel, de verzorging van de crematie of teraardebestelling van leden en niet-leden.
Het Bestuur wordt gevormd door Kerkvoogden en Notabelen der N.H. Kerk te Gorssel.
Nadere regelen, de Onderneming betreffende, zijn vervat in bijzondere bepalingen, welke niet in strijd mogen zijn met de algemene bepalingen en die naar omstandigheden kunnen worden gewijzigd.

Leden kunnen zijn, zij, die den leeftijd van 21 jaar hebben bereikt en dien van 60 jaar nog niet hebben overschreden.
Het lidmaatschap wordt verkregen door aanmelding bij een der aansprekers en vangt aan met de betaling der eerste contributie.
Het vervalt :
door overlijden
door opzegging
door niet-nakoming der verplichtingen.
De Kerkvoogdij en Administrateur houden beiden een ledenlijst bij.
De geldmiddelen der Onderneming bestaan uit:
contributiën
bijdragen
toevallige baten.

BIJZONDERE BEPALINGEN.
Ieder, die van de diensten der Onderneming gebruik wenst te maken, geeft hiervan kennis aan een der Aansprekers.
De Aansprekers zullen zorgdragen voor:
afleggen en bekleding;
aangifte ter secretarie;
het overlijdensbewijs;
het aanzeggen in beperkte kring;
het bestellen der kist en het aanwezig zijn bij het kisten;
het plaatsen der advertentie, of het laten drukken van rouwkaarten;
het bestellen van volgrijtuigen.
Volgrijtuigen, advertentie of rouwkaarten, kosten ter secretarie en kist komen voor rekening der nabestaanden.
Er zijn drie klassen, voor de 1e en 2e klasse moet worden bijbetaald, resp. F 75,- en F. 45,-.

In de gangbare derde klasse worden standaard geleverd: 1 aanspreker, 8 dragers en een lijkkoets met twee paarden.
In de tweede klasse : 2 aansprekers, 10 dragers met extra-kleeding en een lijkkoets met twee paarden met kleed.
In de eerste klasse: 2 aansprekers, 12 dragers met extra-kleeding, en een extra bekleede lijkkoets met twee paarden met extra-kleed en pluimen.

Zij, die geen lid kunnen worden, kunnen toch van de diensten der Onderneming gebruik maken.

Niet-leden kunnen van den lijkwagen gebruik maken ten betaling van:
F. 25,- in de derde klasse (1 aanspreker)
F. 50,- in de tweede klasse (2 aansprekers)
F 75,- in de eerste klasse (2 aansprekers).

Zij, die wegens burenplicht geen dragers noodig hebben, ontvangen een vergoeding van F. 15,00.
De jaarlijkse contributie bedraagt:
a. Man en vrouw, beneden de 40 jaar met kinderen beneden de 21 jaar F. 4,00
b. Man of vrouw alleen, beneden de 40 jaar, met kinderen beneden de 21 jaar. F. 3,00
c. Man en vrouw van 40 – 60 jaar, met kinderen beneden de 21 jaar F. 4,50
d. Man of vrouw alleen, van 40 tot 60 jaar, met kinderen beneden de 21 jaar F. 3,50
e. Alleenstaande personen van 21 tot 40 jaar F. 1,50
f. Alleenstaande personen van 40 tot 60 jaar F. 2,00
Voor hen, die zich vóór 1 Januari 1935 hebben aangesloten, wordt de contributie met 10% verminderd.
De contributies worden naar verkiezing per kwartaal, per half jaar, of per jaar geïnd, in de maanden Januari, April, Juli en Oktober.

De Kerkvoogdij wordt vertegenwoordigd door C. Roeterdink , Voorzitter, en J.D.C. Ras, Secretaris."

Aldus een bloemlezing uit het keurig uitgevoerde REGLEMENT-boekje, dat is uitgegeven door J.A. Loman te Gorssel.

In 1940 kreeg de vereniging pas een eigen gironummer en kon dus ook via deze rekening de contributie worden betaald. Vóór die tijd werd de contributie kennelijk aan huis opgehaald.
In 1935 besloot men tevens om elke zes weken een advertentie in De Gids te plaatsen om zo de vereniging extra onder de aandacht van de mensen te brengen.
Het is dus deze maand en dit jaar precies zeventig jaar geleden dat deze vereniging is opgericht.
Het is vooral opmerkelijk, dat in het reglement staat vermeld dat men zich ook ten doel stelt om crematies te verzorgen. Dat was in die tijd nog zeer ongebruikelijk en zeker in protestantse en roomskatholieke kringen. In Genesis 3 vs. 19 staat vermeld :... "want

stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren" en dit kon toch het beste alleen geschieden door middel van een begrafenis. Mede met het oog op de wederopstanding was een crematie in kerkelijke kringen zeer omstreden. Vooral in het begin placht men de doden met het hoofd naar het oosten te begraven, immers men verwachtte vanuit het oosten de verschijning van het Licht. Een crematie was direct al zo compleet en een begrafenis heeft in zich een langzaam stoffelijk verval. Hoewel vroeger wel aan lijkverbranding werd gedaan raakte dit in de loop der tijden door invloed van het christendom in onbruik. De kerk weigerde medewerking te verlenen op straffe van verlies van sacramenten. Begraven leek een "warmer" gebeuren, cremeren leek wat afstandelijker. Bovendien verkreeg men na het begraven een plek op een begraafplaats waar de mensen naar toe konden, waar zij in stilte hun doden konden gedenken. En dat zou dan na cremeren minder het geval zijn.
Er bestond in 1934 slechts één crematorium in Nederland en wel in Driehuis-Westerveld te Velsen-Noord. Dit crematorium is gebouwd en in gebruik genomen in de jaren 1913/14. Cremeren was toen dus een slechts zelden voorkomende gebeurtenis en dan klinkt het zeer vooruitstrevend dat zoiets in dit reglement voor deze Gorsselse onderneming al in 1934 is vastgelegd.
Hoewel het cremeren dus wel was toegestaan werd het pas in 1955 wettelijk geregeld. De overledene moest overigens zelf aan de familie hebben medegedeeld, dat hij/zij gecremeerd wenste te worden. Ik heb begrepen, dat thans, in 2004, de verhouding begraven/cremeren in Gorssel op omstreeks 50% ligt. Maar nu zijn de mogelijkheden voor crematie dan ook zeer verruimd met overal in den lande gebouwde crematoria. In de directe omgeving zijn te noemen: Apeldoorn, Deventer, Dieren en Zwolle.

In 1992 is de vereniging door de Hervormde Gemeente Gorssel-Epse, vertegenwoordigd door de heren S.G. Bokking en W. Kool, respectievelijk voorzitter en scriba van het College van Kerkvoogden, bij notaris mr. G.W. Galle te Eefde omgezet in een Stichting met ongeveer dezelfde doelstelling en zonder het beogen van winst.
Leden kunnen zijn, zij, die de leeftijd van 21 jaar hebben bereikt en die van 50 jaar nog niet hebben overschreden.
De aanspreker zal zorgdragen voor:
afleggen en bekleding;
aangifte ter secretarie;
het bestellen van de kist en het aanwezig zijn bij het kisten;
het plaatsen van advertenties en/of het laten drukken van rouwcirculaires;
het bestellen van volgauto's;
eventueel andere noodzakelijke werkzaamheden.
Voorts kan men rouwtransporten door geheel Nederland verzorgen.
De leden/contribuanten krijgen de kosten in rekening gebracht, op welke bedrag dan een korting wordt toegepast.
Het bestuur wordt nog steeds gevormd door leden van het college van kerkvoogden van de kerk Gorssel/Epse. Uiteraard zijn contributies, bijbetalingen en uitvoering van de diensten in de loop der tijden aangepast en gemoderniseerd.
De kerkvoogdij houdt toezicht op de financiën en laat zich bijstaan door een accountant.
Uit de administratie van de vereniging blijkt, dat de heren J.A. Loman en D. Muileman in 1934 als eerste aansprekers/uitvaartleiders werden benoemd. In 1940 werd de heer Renes, bloemist, uitvaartleider en in 1952 waren de heren Renes en H. Nieuwenhuis als zodanig werkzaam. Omstreeks 1970 stopte Renes zijn werkzaamheden en hij werd opgevolgd door H.J. Tuitert van het Nijenbeeksepad. Deze was van beroep timmerman en vervaardigde ook de doodskisten. Per 1 januari 1977 was de heer H. Willemsen de uitvaartleider. Hij werd opgevolgd door B. Hoetink. Als uitvaartverzorgers zijn thans in functie de heer Berend Hoetink en mevrouw Marga de Vries.
Overigens zij vermeld, dat de administratie van de vereniging summier is omdat vroeger het wel en wee van de vereniging slechts terloops werd behandeld tijdens vergaderingen van de kerkvoogdij. Deze administratie is thans aanwezig in het Streek- en Stadsarchief van Zutphen.

In een serie artikelen heeft de heer H.J. Jansen op de Haar in 2000, 2001 en 2002 in Ons Markenboek uitvoerig verhaald hoe het in de gemeente Gorssel is gegaan met de begraafplaatsen. In het in 2004 verschenen boek "Almen ten voeten uit" wordt door J. Dijksman beschreven hoe de situatie in het dorp Almen is. Van het begraven in en rond de kerk tot het ontstaan van de huidige begraafplaatsen. Bijzondere begraafplaatsen worden eveneens genoemd. Vanaf 1827 is begraven bij wet geregeld en na sluiting van de oude kerkhoven in 1829 is de administratie van het begraven niet meer bij de kerken gelegd, doch verplicht bij de gemeente.
Alles leek dus prima geregeld, waarom dan toch in 1934 de wens en de behoefte om te komen tot een officiële begrafenisvereniging?
In de gemeente Gorssel bestond immers een actieve naoberplicht,

de buurschappen in het buitengebied functioneerden goed en regelden na overlijden van een noaber diens teraardebestelling. De dichtstbij wonende buur van de overledene (noodnaober) werd meestal belast met de organisatie, hij zorgde (of liet zorgen) voor aanzeggingen (soms ook aan het vee en met name aan de bijen), schakelde de andere naobers in voor alle voorkomende werkzaamheden als bijvoorbeeld het sterfhuis en het erf schoonmaken, de luiken voor de ramen sluiten, de persoonlijke verzorging van de dode, het kleden van de dode (hennekleed), de bestelling van een kist bij de plaatselijke timmerman, die meestal wat geschikte planken gereed had liggen en het bekleden van die kist. Voor zover mogelijk was de noodnoaber zelf hierbij aanwezig. Verder moest een lijkkoets met donker gekleurde paarden geregeld worden. Voor dit transport werd meestal een platte open boerenwagen met een laagje stro gebruikt en de paarden werden door de buurt geleverd.
Een en ander vergde wel extra werkzaamheden, want de kar moest goed worden schoongemaakt en desnoods nog worden voorzien van een extra kwastje zwarte verf. En dat soms allemaal in een drukke tijd op de boerderij. En dat was soms voor de naobers in de drukke tijden best belastend.
Op het sterfhuis werd óf het voorhuis óf de deel ingericht voor het opbaren van de kist. De overledene lag daar opgebaard met de voeten in de richting van de deur. Thuis werd tevens een rouwdienst met familie en buren gehouden. Kleinzoon van de eerste voorzitter, Carel Roeterdink (75 jaar), kan zich nog herinneren, dat hij als kind soms moest helpen om stoelen, banken en tafels naar het sterfhuis te sjouwen. Zo werd met vereende krachten het sterfhuis in orde gebracht.
De naobers brachten hun overleden buur naar de laatste rustplaats. Zij droegen allemaal zwarte kleding. Na afloop verzorgden de vrouwen een broodmaaltijd met koffie, het zogenaamde grovenmaol. Meestal werden hiervoor speciale broodjes gebakken, wittebrood, belegd met ham of kaas. Zo sober mogelijk. Zelfs de koffie bleef donker of zwart van kleur. Zonodig namen de vrouwen van de naobers zelf de kopjes voor de koffie en de borden en messen voor de broodjes mee. Het was dus best een plechtige aangelegenheid, tevens ontmoeting van familie en vrienden. Na afloop van het gebeuren klonk dan ook soms de verzuchting, dat het ondanks alles toch een mooie dag was geweest. De luiken van het huis werden na de begrafenis door een der naobers weer geopend.
Later werden de noabers door de familie van de overledene in een speciale samenkomst bedankt en werd wederom een brandewijntje geschonken.

In gevallen waarin niet thuis kon worden opgebaard (bijvoorbeeld bij klein behuisden als kleine neringdoenden en dagloners en in bijzondere gevallen (drenkelingen, politieonderzoeken en bij de gesneuvelden in de oorlog) werd gebruik gemaakt van het omstreeks 1850 op de begraafplaats Gorssel geplaatste lijkenhuisje. Een mooie foto van dit gebouwtje is opgenomen in Ons Markenboek, jaargang 2001, nr. 2, blz. 32. Inmiddels is het bevorderd tot een gemeentelijk monument. Het is nu overigens in gebruik als opslagruimte voor allerlei tuingereedschappen.
Maar toch werd er een begrafenisvereniging opgericht, die dit allemaal uit hun handen nam en ging regelen. Ik denk, dat het begraven door de buurt best nog een tijdje had kunnen doorgaan, doch bij het groter worden van de dorpen, burgerij, ontstonden er allerlei praktische bezwaren. In de dorpen was de noaberplicht door de komst van nieuwe inwoners niet meer zo sterk of soms helemaal niet ontwikkeld, bovendien hadden ze daar geen boerenwagen met paarden beschikbaar en zo zijn er nog wel meer praktische zaken te noemen. De dichtst bij het dorp wonende boer werd voor het werk in het dorp meestal gevraagd en dat trok een zware wissel op man, zijn gezin en zijn werk.
De armenzorg van de gemeente en de diaconie van de kerk moesten soms worden ingeschakeld om alle activiteiten gedaan en betaald te krijgen. Vermoedelijk hierom heeft de kerkenraad besloten om via de kerkvoogdij in te grijpen en is men tot de oprichting van een begrafenisvereniging gekomen.
Zou ook niet de toenmalige (1931–1943) dominee, J.H.G. Kamsteeg, als latinist de mooie en toepasselijke naam Memento Mori (Gedenk Te Sterven) hebben bedacht? Het is verder geen toeval, dat juist C(arel) Roeterdink van boerderij Groot Bentink aan de Ravensweerdsweg een van de eerste bestuurders was. Hij was immers kerkvoogd, maar ook wethouder van de gemeente. En als voorzitter van de CBTB kende hij de situatie van de boeren uitstekend. En de heer J.D.C. Ras was hoofd van de De Vullerschool en eveneens kerkvoogd. Beide heren waren van de omstandigheden in Gorssel uitstekend op de hoogte en toonden daarnaast een grote maatschappelijke betrokkenheid.
Om de aangeschafte lijkwagen onderdak te krijgen werd er tegenover de toren van de kerk een kleine opbergruimte, een stalling, gebouwd, dit huisje staat er nog steeds. De lijkwagen was een zogenaamde achterlader, d.w.z de lijkkist werd aan de achterzijde van de koets naar binnen geschoven.
Voor de levering van de paarden werd J. van der Meij, de eigenaar van De Roskam ingeschakeld, alwaar tevens een stalhouderij was gevestigd. Hij kreeg in 1935 zelfs een contract met de vereniging.

Koetsenloods t.o.v. kerktoren

Ook J. Pasman van boerderij Smit aan de Hoofdstraat leverde wel paarden. Als koetsiers fungeerden Eppe Scholten en Pasman, terwijl in voorkomende gevallen Van der Meij zelf op de bok plaatsnam en de teugels ter hand nam. De vereniging leverde ook de uniformen van de dragers, zwaar degelijk spul gemaakt door kleermaker Nieuwenhuis. Hierdoor ontstond een zekere vorm van uniformiteit, het zag er allemaal goed uit. Naast onderhoud aan de kleding verzorgde hij ook de opslag, van begrafenis tot begrafenis.
Nieuwenhuis deed overigens ook nog (samen met de heer Renes) het aanspreken in de Eesterhoek. Hiervoor was hij lopend gemiddeld een volle middag kwijt. Hij deed zijn overlijdensverhaal en vaak kwam ook de humor hierbij om de hoek kijken. Misschien kreeg hij onderweg ook nog wel een borreltje aangeboden, het ging er dus gemoedelijk aan toe.
Later werden er ook rouwdiensten in de kerk gehouden, doch voor mensen die niet bij de kerk waren aangesloten was er geen voorziening. Daarom heeft de gemeente Gorssel in 1968/69 op de begraafplaats een aula laten bouwen, waarin de overledene kon worden opgebaard en waarin verder rouwdiensten konden worden gehouden. Voorts was er ruimte voor een ontmoeting met de familie. Na renovatie en uitbreiding in 1993/94 heeft de huidige aula een capaciteit van omstreeks 120 zitplaatsen.

"Memento Mori" voorziet nog steeds in een behoefte, neemt de mensen veel werk uit handen en begeleidt de begrafenis of crematie naar wens. De ouderwetse prijzen van weleer zijn uiteraard niet meer gangbaar. Een gewone begrafenis komt tegenwoordig toch al gauw op zo'n € 4.500,- exclusief de grafkosten en de kosten van een grafsteen. Uiteraard bedient men zich ook niet meer van een lijkkoets, doch van prachtige limousines, meestal geleverd door autobedrijf Samberg.

Soort gelijke lijkwagen anno 1935

De stichting beperkt zich niet tot alleen de leden, ook niet-leden kunnen de begrafenis of crematie door deze stichting laten verzorgen. Men verzorgt de uitvaart zoals ú dat wenst.
In Gorssel zijn ook andere begrafenisondernemingen werkzaam, landelijke, regionale of plaatselijke. In Almen de zogenaamde Lijkautovereniging (in 1964 opgericht op aangeven van de diaconie van de Hervormde Kerk) en ook de Uitvaartverzorging Eppink & Ruiterkamp, in Harfsen de Coöperatieve Uitvaartvereniging Harfsen U.A. en in Eefde was werkzaam de Onderlinge Begrafenisvereniging "De Laatste Eer", die echter zelf enige tijd geleden ter ziele is gegaan. In dit artikel heb ik mij echter beperkt tot de jarige stichting Memento Mori.

Aula Begraafplaats Gorssel 2004

Tot slot zij vermeld, dat ook de stichting zelve deze verjaardag niet ongemerkt voorbij wil laten gaan. Op 16 oktober 2004 wordt er een "open middag" in De Brink georganiseerd, waar belangstellenden terecht kunnen voor informatie.

"Edel, arm en rijk
Maakt de dood gelijk"

Bronnen:
Ons Markenboek
Almen ten voeten uit
Begraven & Begraafplaatsen (Tekst en foto hek), Stichting Teleac-Not, Hilversum, 1998 (ISBN 90 6533 506 4)
Informatie bestuur Memento Mori
Interviews en eigen archief

SPONSORS VAN DE ELF MARKEN

Almen:
HCR De Hoofdige Boer, Dorpsstraat 38
Installatiebedrijf F. Pladdet, Dorpsstraat 24
De Mosterdwinkel, Dorpsstraat 39
Hotel Conferentiecentrum Landgoed Ehzerwold, Ehzerallee 14

Eefde:
De Blaakhof, De Blaak 15
Bouwbedrijf Nijenhuis Menkveld, Mettrayweg 30
Dekker Textiel, Dr. van de Hoevenlaan 15
Fixet Klusmarkt Eefde, Rustoordlaan 6
Kamphuis b.v., Kokstraat 37
Klein Dennenbosch, Jodendijk 25
Lenselink b.v., Schoolstraat 11
Muyen, Zutphenseweg 88
Onstenk Fietsen, Zutphenseweg 126
Regio Bank Gorssel Eefde, Kokstraat 37

Epse:
Aannemersbedrijf H. Hietbrink Epserenk 26
Bouwbedrijf Huisman BV, Lochemseweg 6
Installatiebedrijf Haarman, Lochemseweg 10

Gorssel:
Gemeente Gorssel
Kantoorboekhandel Bechtle, Hoofdstraat 40
Rabobank Berkel-IJssel
Welkoop H.H. Berndsen, Molenweg 38
HCR De Roskam, Hoofdstraat 26
Kamphuis&Visser Bouwcoördinatie Arch., Molenweg 32

Harfsen:
Aannemersbedrijf Haarman, Lochemseweg 107
Café Buitenlust, Lochemseweg 132
Foto Wim Wichers, Lochemseweg 94
Garage Henk Slettenhaar, Lochemseweg 161c
Installatiebedrijf Jan ten Have, Lochemseweg 96
Lubberding BV Harfsen, fabrikant van Gerjak voortenten en Tago vouwwagens, Reeverweg 6a

Joppe:
Aannemersbedrijf Klein Haar, Bathmenseweg 2a
Bouwbedrijf Enderink, Lochemseweg 64
Hertenfarm "De Langekamp", Joppelaan 116
Loon- en Grondverzetbedrijf Vrielink, Joppelaan 81

Inlichtingen over sponsoring bij de penningmeester.

Het lidmaatschap loopt van 1 januari - 31 december.
Opzeggen van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 december.

De contributie bedraagt € 13,60 per jaar per gezin. Hiervoor heeft men vrije toegang tot de vergaderingen, lezing- en dia-avonden. Tevens wordt elk kwartaal Ons Markenboek gratis toegezonden. De leden buiten de gemeente betalen hiervoor € 2,40 extra als bijdrage in de portokosten.
Betaling van contributie, bijdragen of giften kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank "Berkel-IJssel".
Voor contributiebetaling wordt voorkeur gegeven aan een machtiging of een acceptgirokaart.

Publicatie of overname van artikelen uit Ons Markenboek is alleen toegestaan met toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Kopij te zenden aan één van de leden der redactiecommissie, indien mogelijk op diskette met drie uitgewerkte teksten.

Het verenigingsgebouw Het Richtershuis, Hulstweg 4 te Harfsen, is op dinsdagmiddag geopend van twee tot vier uur. De tweede dinsdag van de maand kan men hier terecht voor bibliotheek en genealogie.
Het gemeentearchief is ondergebracht bij het Stads- en Streekarchief te Zutphen, tel. 0575-512157. U kunt hier terecht dinsdag van 9.00-21.00 uur en woensdag tot en met vrijdag van 9.00 - 17.00 uur.
In de maanden juni, juli en augustus vervalt de avondopenstelling.
In het Richtershuis beschikken wij over kopieën op microfiche van het bevolkingsregister.

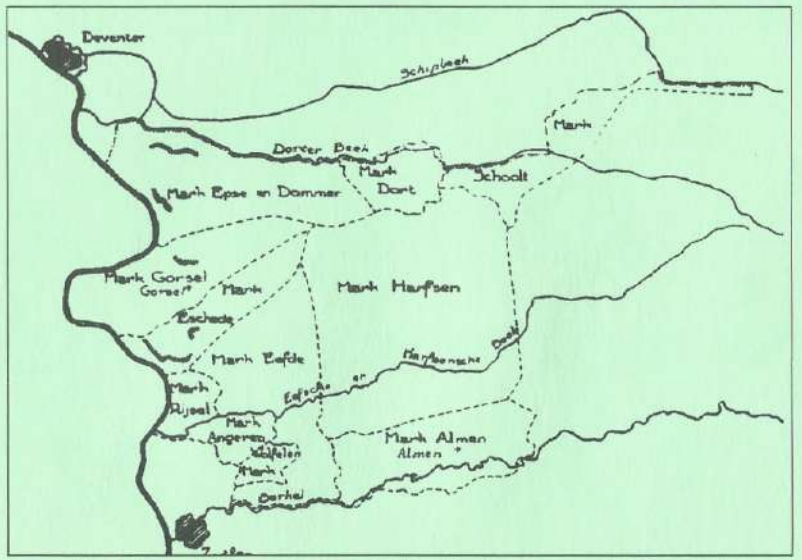

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel